

PARAMİLİTER BİR KURULUŞ OLAN MÜDÂFAA-İ MİLLİYE CEMİYETİ'NİN KURULUŞU VE I.DÜNYA SAVAŞI'NDA BAZI ÇALIŞMALARI

* * *

THE ESTABLISHMENT OF ANATOLIA DEFENCE AND NATIONAL COMMUNITY A PARAMİLİTER ORGANISATION AND SOME WORKS IN THE FIRST WORLD WAR

Erdal AYDOĞAN*

Trablusgarp ve Balkan Savaşlarının sonuçlarının hararetle tartışıldığı 1911-1913 yılları arasında ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve siyasal problemler ülke idaresine talip olanlarca tartışılmış ve birtakım çıkış yolları aranmıştı. Bu çabalar çok önemliydi. Entelektüel düzeyde başlayan bu arayışlar kısa süre içinde ya cemiyetleşmeyle yahut da derneklerin kurulması suretiyle hayata geçirilmişti.

İşte bu süreçle birlikte kurulan cemiyetlerden birisi de İttihât ve Terâkkî Cemiyeti'nin paramiliter kuruluşları arasında sayılan "Müdâfaa-i Millîye Cemiyeti'dir. Kuruluş tarihi noktasında birtakım belirsizlikler olsa da değerli akademisyenlerden Nazım Hikmet Polat'ın yaptığı araştırmalarında tespit ettiği 1 Şubat 1913 tarihini resmi kuruluş tarihi olarak kabul edebiliriz.

İstanbul Darülfünunu'nda bir büyük kalabalığın huzurunda heyecanlı nutuklarla kurulduğu ilan olunan cemiyet, partilerüstü ve tarafsız olacaktır. Cemiyetin kuruluş amacı ise kuruluş nizamnamesinin I.maddesinde şöyle açıklanmaktaydı: "İşbu cemiyet memalik-i mütemeddine-i sairede olduğu gibi terbiye-i millîye ve sıhhat-i umumiyeye ihtimam ile milletin seviye-i fikriye ve faaliyet-i hayatîyesini inkişaf ve takviye ettirecek ve bütün milleti heyet-i mesaiye alıştırarak ve led-il-hace meydan-ı harbe koşabilecek kuvveti, idmanı, inşirahı verecek esbab-ı terbiyeyi tahliye ve temin etmek ve âlâm ve mesaib-i harbin tezkinine muavenet ve milletin refah ve saadet-i haline âlâ-kadr-il imkan gayret eylemeğe mükelleftir."²

Tunaya'ya göre Trablusgarp Savaşı münasebetiyle kurulmuş olan Müzâheret-i Millîye Cemiyeti'nin amacı genişletilerek, Müdâfaa-i Millîye Cemiyeti adını almıştır.

* Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Araştırma Görevlisi.

¹ Nazım Hikmet Polat **Müdâfaa-i Millîye Cemiyeti**, Ankara, 1991, s.33. Cemiyetin kuruluşu basında da beklenen ilgiyi çekmiştir. Mesela Türk Gazetesi'nde; "İşte ortada bir Müdâfaa-i Millîye Heyeti var, orada gönüllü de yazıyorlar. Orada iane de topluyorlar, her şey yapıyor" (Polat, s.36).

² "Müdâfaa-i Millîye Cemiyeti ,politika ve fırka hissiyatından tamamıyla azadedir" (Polat, s.184-185).

Görüleceği üzere her iki cemiyetin de savaş sürecinde kurulması anlamlıdır³. Kanaatimizce bu çalışmaların asıl amacı mesceleleri millete mal etmektir. Bu amacı gerçekleştirebilmek için de bu tür sivil örgütleri devreye sokmak çok akıllıca çalışmalardır. Cemiyet, tarafsızlığını beyan etmesine rağmen zamanla İttihât ve Terâkkî'ye düşmanca tavır takınan Hükümete karşı tavır almış ve İttihât ve Terâkkî ile birlikte hareket etmeye devam etmiştir.

Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti'nin sosyo-kültürel amaçlarına paralel olarak gencler anlamında başlıca görevi; şartlar ne olursa olsun savaşıran orduya destek olmaktır⁴. Bu çerçevede yaptığı çalışmalar şayan-ı dikkattir. Trablusgarp ve Balkan Savaşları sürecinde ordunun ve halkın zafere susamışlığı diğer sivil örgütler gibi Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti'ne de halkın tevaccühünü artırmış ve halkın bağışlarını yapabileceği önemli bir adres olmuştur⁵. Cemiyet bundan dolayı kısa sürede ülkenin hemen her tarafında paramiliter bir kuruluş olarak teşkilatlanabilmişti. Yapılan parasal yardımlar sayesinde faaliyetlerini artırmış bunun sonucunda da dönemin en ünlü milliyetçi cemiyetleri arasına girebilmişti. Cemiyet, hayır ve yardımlarının önemine binaen Saray'ın da dikkatini çekmiş ve desteğini alabilmişti⁶. Bu çerçevede 1914 yılında Hilâl-i Âhmer ve Donanma Cemiyeti ile birlikte kamu yararına hizmet eden dernek ve cemiyetler statüsüne kavuşmuştur⁷.

Dahası bu cemiyet ilk beyannamesinde, "Vatanı kurtarmak için uzanacak her el sarılacağız, öpeceğiz ve vatanı kurtaracağız" diyerek yöntem ve amaçlarını özetler bir açıklama yapmıştı. Bu esas kaidedir ki Bıyıklıoğlu'nun da önemle vurguladığı milli felaketler⁸ karşısında Türk Milleti'nin topyekün kıyama gelmesinde çok büyük vazifeler üstlenmiş ve vazifelerini hiç aksatmadan başarıyla yapmışlardır.

Böyle ulvî maksatla kurulan Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti'ne ün kazandıran esas tarafı faaliyetleridir. Cemiyet kuruluşuyla birlikte yapacağı çalışmalarını bir programa bağlamış bunun için de birtakım çalışma heyetleri oluşturmuştur. Bunlar:

- İâne Heyetleri

-
- ³ Cemiyetin kurucu ve yöneticileri aşağıdakilerden mürekkebtir: "Sultan Mehmed Reşad, Talat Bey (Dahiliye Nazırı), Enver Paşa (Harbiye Nazırı), Hayri Efendi (Şeyhülislam), Mehmet Sait Halim Paşa (Sadır-ı azam ve Hariciye Nazırı), Çürüksulu Mehmet Paşa (Nafia Nazırı), Cavid Bey (Maliye Nazırı), Ahmed Cemal Paşa (Bahriye Nazırı), İbrahim Bey (Adliye Nazırı), Oskan Efendi (Posta Telgraf ve Telefon Nazırı), Ahmet Şükrü Bey (Maarif Nazırı), Süleyman Elbustani Efendi (Ticaret ve Ziraat Nazırı)", Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler, İkinci Meşrutiyet Dönemi**, C.I, İstanbul, 1984, s.448.
- ⁴ Faroz Ahmad, "Jön Türkler Dönemi'nde Savaş ve Toplum, 1908-1918", **Tarih ve Toplum**, 11/64, (Nisan 1989), s.49.
- ⁵ "Bâb-ı Ali'nin yani resmi devletin değil, gönüllü bir avuç genç zabitan şahsi fedakarlıkları ve kahramanlıkları ile temin ettikleri sağlam savunma hattı, memleket için de büyük ümit ve heyecan yaratmıştır" Feri Okyar, **Üç Devirde Bir Adam**, (Hz.Cemal Kutay), İstanbul, 1980, s.141.
- ⁶ **Başmabeyinci Lütfi Bey, Osmanlı Saray'ının Son Günleri**, İstanbul, s.393.
- ⁷ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler, İttihât ve Terâkkî**, C.III, İstanbul, 1989, s.294.
- ⁸ "Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti'ni altı yıl sonra I. Dünya Harbi neticesinde bütün memleket ve millet varlığının tehlikeye düştüğü günlerde kurulan Viâyât-ı Şâriye, Müdâfaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti, Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Heyet-i Osmaniyesi, İzmir Müdâfaa-i Hukuk-u Osmaniyesi Cemiyeti, Kilikyalılar Cemiyeti, Trabzon Muhâfâzâ-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti ve daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde kurulan Şâri Anadolu Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti gibi vatani cemiyetlerin fikir ve isim itibariyle temeli ve öncüsü görmenin yerinde olacağını sanıyorum" Tefvik Bıyıklıoğlu, **Trakya'da Milli Mücadele**, C.I, Ankara, 1955, s.66.

- Sıhhiye Heyetleri
- Gönüllü Heyetleri
- İrşâd Heyetleri
- İdâre Heyeti (Heyet-i Faale)
- Hanımlar Heyeti
- Mümâresât-ı Bedeniye ve Askeriye Heyetleri⁹.

Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti'nin kuruluşuyla birlikte Heyet-i Faale'si, Şerif Ali Haydar Bey başkanlığında toplanmış ve iane konusunda takip edilecek yöntemleri iki başlık altında toplamıştır:

1-Donanma Cemiyeti, Teâlî Nisvân Cemiyeti ve Hilâl-i Âhmer Kadınlar Cemiyeti ile işbirliği yapmak ,bu cemiyet ile işbirliği yaparak şubeleri vasıtasıyla halktan para toplamak,

2-Belediyelerde, görevli birer komisyon oluşturulacak ve buralarda Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti adına bir temsilci bulunacaktır.

Bu işleri organize etmek için de Dr.Esad Paşa'yı bu işin başına getirmiş, kendi şubeleri açılincaya kadar bu yolla parasal destek temin yoluna gidilecekti¹⁰.

Cemiyet,12 Ağustos 1914 tarihinde yeni nizamnamesini hazırlamış ve İane Heyeti yerine Maliye Heyetleri'ni tesis etmişti. Yardım toplama usullerinin hemen hepsi kullanılmış, bunun yanında yeni yöntemler de denenmiştir. Mesela, Müdâfaa-i Milliye Sineması kurmuş ,çeşitli filmler göstermiş, bazı neşriyatları parasız dağıtmış, bazılarını da satarak kâr elde etmiş, mağazalarda piyangolar düzenlemiş, Müdâfaa-i Milliye rozetleri yaptırarak satmış... vb. bunları yaparken de bazı gazetelere ilanlar verilerek yardım talep etmişlerdi¹¹. Bu çalışmaların şeffaf yapıldığının anlatılması için de zaman zaman gazetelerde yardım edenlerin isimleri ve yaptıkları yardımlar neşredilmişti¹².

Cemiyetin bu çalışmalarını basından da olumlu tepkiler almıştır. Tanin Gazetesi bu çabaları şöyle yorumlamaktaydı:

“Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti'nin teşkilatını ve tarz-ı faaliyetini bilhassa bu cihetten dolayı takdir ve tasvib ediyoruz. Mesela, hükümet bu iş için herkese bir vergi tarh etmek istemiş olsaydı, neticede en çok verecekler fukara ve en az ve hatta belki hiç vermeyecekler de ağniya(zengin) olacaktır. Halbuki Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti tuttuğu usul sayesinde herkes zengin ve fakir muntazaman ve mütesaviyen kendi vüs' (iktidar) ve kudretci kadar verecekür... Bu günlerde Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti, faaliyetini kısmen ihzar kısmen de ikmal etmiş oluyor. Binaenaleyh biz de bu esnada vazife-i irşadımızı yapmış olmak için vatandaşlarımıza vazife-i milliyelerini tekrar hatırlatmak istiyoruz”¹³.

⁹ Polat, s.44-82.

¹⁰ Polat, s.44-45.

¹¹ “Müdâfaa-i Milliye 'yi Unutmayınız” tarzında gazete ilanları verilmiştir (Polat, s.50-51).

¹² . “Ahalil Ahalil En nazik ve en mühim dakikalar yaşıyoruz. Sahi, cömert ve fedakâr olunuz”. Polat, s.52

¹³ “Müdâfaa-i Milliye 'nin Faaliyeti”, **Tanin**, (7 Teşrin-i Evvel 330), No.2093.

Yine cemiyet, bu bağlamda kimi yazar ve şairlerden destek görmüş ve iane için başka kuruluşlardan da yardımlar alabilmisti¹⁴. Mesela Müdâfaa-i Milliye Kadınlar Heyeti tarafından davet olunan tanınmış yazar, şair ve sanatçı kadınlar İstanbul Darülfünunu'nda biraraya gelmiş, heyecanlı nutukların ardından cüzdanlarındaki paralarını, kollarındaki bileziklerini, kulaklarındaki küpelerini, yüzüklerini hatta giyindikleri kürklerini bağışlayarak, Cemiyetin çalışmalarına katılmışlardı¹⁵. Yine harp esnasında Müdâfaa-i Milliye 'ye en çok yardımda bulunan kadın Cemiyetlerinden birisi de "Türk Kadınları Bıçkı Yurdu Cemiyeti"ydi. Cemiyetin kurucusu Behice Haklı Hanımefendi, bu yurtlardan mezun olanların yardımını temin ederek, başlangıç olarak 133 adet pamuklu gömlek bağışlamış, ayrıca kışlık olarak hammaddesi Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti'nden olmak üzere 55.155 adet gömlek dikilerek cemiyete teslim edilmiştir¹⁶.

Cemiyetin iane çağrısına yurdun dört bir tarafından hep olumlu cevaplar gelmiştir. Mesela, Maraş Mutasarrıflığı'na seferberlik esnasında ordunun ihtiyacı olan yiyecek ve hayvanın yanında 122.699 kuruşluk yardım Müdâfaa-i Milliye temsilcileri tarafından "Tekâlif-i Harbiye Komisyonu'na" teslim edilmiştir¹⁷. Bu bağlamda Konya'dan da ordunun ihtiyaçları için yardım toplanmıştır¹⁸.

Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti, Sıhhiye Heyetleri de ilk etapta Osmanlı Hilâl-i Âhmer Cemiyeti binasında faaliyete başlamıştır. Hilâl-i Âhmer ile mesaisini birleştiren Cemiyet, hem Hilâl-i Âhmer hastahanelerinde hem de Harbiye Nezareti'ne bağlı hastaneler için çalışmış, bunlar için iane toplamıştır¹⁹.

Özellikle ordunun savaştığı cephelerde çok gerekli olan hastanelerin tesisinde ve gerekli olan malzemenin temininde büyük katkılarının olduğunu görmekteyiz. Bu çerçevede örnek gösterebileceğimiz Konya Vilayeti ve Müdâfaa-i Milliye Cemiyetleri'nin organize ettikleri Erzurum merkezde yapılacak hastane masrafı ve gerekli edevat için ihtiyaç duyulan paranın halktan çeşitli yollarla karşılanması için başlatılan çalışmalar dikkate değerdir"²⁰. Konya Valisi Azmi Bey'in de büyük katkısıyla gerçekleştirilecek 100 yataklı

¹⁴ Polat, s.54. Ahmet Rasim, Şhabeddin Süleyman, Hüseyin Bey... vs. yazarlarda bu konuda cemiyetin faaliyetlerine yardımcı olanlardandır.

¹⁵ "Fatma Aliye, Nigar Halide Edip, Fehime, Nüzhet, Nezihce Muhlis, Nakiye Huriye, İhsan Raif, Ümmü Gülsüm"bu programa katılanlardan bazılarıdır. "Türk Kadınlarının Faaliyet ve Fedakarlıkları", *Türk Yurdu*, 2/33 (Şubat 1328), s.161.

¹⁶ Bu hizmetlerin karşılığı olarak Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti hanım kızlara gümüş Müdire Hanımefendiye de altın madalyalar hediye etmiştir. Bu madalyalar için 4.500 kuruş harcanmıştır. "Türk Kadınlığının Harb-i Umumi'deki Faaliyeti", *Türk Yurdu*, 9/96 (Teşrin-i Sani 1331), s.270.

¹⁷ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye İdare-iUmumiye Müdüriyeti Kataloğu, Dosya, E.12, Vesika 53, BOA, DH-İUM; 93-1/1-37.**(Bundan sonra arşiv belgelerinde kısaltmalar kullanılacaktır.) Dahiliye Nezareti'nden Erzurum Vilayeti'ne çekilen bir telgrafta, istenilen sabun ve şeker vs. Hilâl-i Âhmer ve Müdâfaa-i Milliye' nin depolarının bulunduğu Trabzon'da bunların temin edileceği bildirilmiştir: **BOA, DH-SYS, 123-5/5-6.**

¹⁸ **BOA, DH-İUM, 91/5.** Bu tür çalışmalar esnasında bazan olumsuz gelişmeler yaşanmıştır. Mesela Konya'da toplanan bu yardımlar; Müdâfaa-i Milliye ve Hilâl-i Âhmer ve Donanma Cemiyetleri'ne ve Erzurum'da bir hastahane tesisi için harcanacakken, toplanan paralar özellikle Isparta'da Müdâfaa-i Milliye 'nin hesabına aktarılmış. **BOA, DH-İUM, 91/5, Belge No.1.**

¹⁹ Heyetin başkanlığını Cenab Şhabeddin yapmış ve 41.400 kuruşluk yardım toplayabilmiştir (Polat, s.55).

²⁰ "Herkesin bildiği vechile mezkur hastanede vatanımızın Müdafaası için düşmana göğüs veren asker arkadaşlarımızdan mecruh düşenlerin tedavisiyle iade-i afiyet inhalarına çalışıyor... Siz muhterem

hastancenin Baştabibi Dr.Server Kamil Bey,²¹ hastane Müdürü Necib Bey ile birlikte doktor ve operatörlerden oluşan heyet²² halkın tezahüratları arasında Erzurum'a hareket etmişdi²³.

Yine Erzincan Müdafaa-i Milliye Cemiyeti, ordunun kışlık ihtiyaçları temin maksadıyla 100 yorgan, 14.773 çift çorap, 2.634 takım çamaşır, 432 mintan, 238 çift eldiven ve hastanelerde 2.690 çift çorap, 2.847 don, 2.547 gömlek, 271 entari, 626 mintan, 334 serpuş, 172 çarşaf, 200 havlu, kazan ve çamaşır tenekesi ve musluk... 150 yataklık istirahatane tesis edildiği, bundan başka Aziziye, Harbiye Hastaneleriyle beş istirahathane ,2.961 takım yatak... vs. bu münvalde birçok ihtiyaç , fedakar Erzincanlılar ve cemiyet temsilcilerinin büyük gayretiyle toplanmıştır²⁴.

Müdâfaa-i Milliye Cemiyetü'nin en dikkate değer çalışmalarının başında Gönüllü Heyetlerin yaptığı faaliyetler gelmekteydi. Cemiyet, kurulur kurulmaz gönüllülerin kaydı için çalışma başlatmıştır. Bunun için basında gönüllü toplanması için çağrılar tekrarlanmış ve bölgelerde nüfuzlu kişilerin desteklerini almaya özen gösterilmiştir. Mesela, Vilâyât-ı Şârkîyye'de "Bedirhan Aşireti reislerinden Bedirhanî Azpezi, Bedirhanpaşazâde Abdurrahman, Bedirhanpaşazâde Murad, Remzi ile Mahmud Siddik ve Ayan azasından Seyyid Abdülkadir, cvlad-ı ekrâd (Kürtlere) seslenirken, Rize eşrafından Kumbasarzâde Hoca Süleyman Sırrı ve yine Karadenizli olan Nemlizâde Tahsin Paşa... vs."²⁵ Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti için yaptıkları maddi ve manevi yardımlarıyla destek olmuşlardır.

Özellikle I.Dünya Savaşı'nda gönüllülerden oluşan müfrezelerin yaptıkları şayan-ı dikkattir. Bu müfrezelerin oluşturulması ve bunların eğitimleri, sevkleri ve organizasyonları, Teşkilat-ı Mahsusa subayları tarafından yapılmaktaydı. Bu müfrezeler halkın katılım şeklinde olduğu gibi tarikatlar ve cemiyetlerin organizasyonu da gerçekleşmişti. Bu şekilde oluşan müfrezelere Mevlevî ve Kadîrî ve Bektaşî tarikatlarının katkısı büyük olmuştur²⁶. Tarikatların bu istekleri hükümet tarafından birkaç sebeple desteklenmiştir. Bunlar :

1-Halkın maneviyatına destek olmak ,

2-Ordunun maneviyatını yükseltmek ve zinde tutmak

3-Beyaz propaganda yapmak,

4-Gerilla savaşları için eleman temin etmek,

5-Şeyhlerin nüfuzunu kullanmak suretiyle ayrılıkçı ve bölücü grupların önüne geçmek ve onları kazanmaktan ibaretti.

Mevlevî Tarikatı Şeyhi Veled Çelebi İzbudak'ın hatıralarında bu oluşumu şöyle anlatılır: "Sultan Reşat Mevlevî olduğundan bir (Mücahidin-i Mevlevîye Alayı) teşkilini arzu etti. Mevlevîlere bir alay bayrağı ile bir kılıç gönderdi. Ben bu alayın kumandanı oldum.

ahalimizde onların afiyeti için fedakarlıkta bulunacağız tabiidir. İstedikleri parayı göndermek için verdiğiniz ösrün ¼ nisbetinde köyümüze tarh ve terüb itdim..." (BOA, DH-İUM, 91/5).

²¹ "Erzurum'da Konya Hastahanesi", *Tanin* (16 Kanun-i Sani 330), No.2194.

²² "Erzurum'da Konya Hastahanesi", *Tanin* (24 Kanun-i Sani 330), No.2202.

²³ "Erzurum'da Konya Hastahanesi", *Tanin* (9 Şubat 330),No.2218.

²⁴ "Erzincanlıların Escr-i Hamiyetü", *Tanin* (1 Şubat 330), No.2210.

²⁵ Polat, s.56.

²⁶ *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, (1908-1920)*, C.III, Ankara, 1996, s.121.

Konya'da toplandık. Bektaşiler de Kafkas Cephesi'ne gittiler. Alayın bayraktarı Ankara Mevlevî Şeyhi Mustafa Nuri Dede idi. Mevlevîlere silah verildi. Mevlevî Alayı trenle Şam'a geldi. Karargahımız Cebel-i Lübnan'da idi. Burada talimlere devam etti. Fakat harbe iştirak etmedik. Cemal Paşa da bizim alayla meşgul idi. Üç sene Şam'da kaldık. Fakat Suriye bozgunu başlayınca, Konya'ya döndük. Bu tarihî Mevlevî Alayı dağılarak dergahlarına gittiler"²⁷.

Yine Bursa merkezi havalisi Şeyhi Mahmut Şemsettin Efendi riyasetinde 67 kişiden oluşan Mevlevîler, İstanbul'a giderek orada Padişah tarafından kabul edilmişler ve sefer için hazırlıklar tamamlandıktan sonra Ruslarla savaşmak için cepheye hareket etmeleri sağlanmıştı²⁸.

İttihât Terâkkî Hükümeti gönüllü birlikleri önemsemiş olacak ki Anadolu'da birçok vilayette bu manada hazırlıklar yapılmaktaydı. Dahiliye Nâzırı Talat imzasıyla vilayetlere çekilen 13 Teşrin-i Sani 330 tarihli telgraf bunu ispat etmektedir. Bu telgafı şöyle denilmektedir:

"Kafkasya'da çetecilikte istihdam olunmak üzere bir haftaya kadar 200 kadar adama lüzum var. Oralarda bulunan Laz ve Çerkeslerden çeteciliğe elverişli ne kadar eşhas tedariki kabul olabilirse bunların mahkumün ve şekavetle me'luf eşhasdan olması da câzdir"²⁹.

Edirne, Hüdavendigâr, Ankara, Bolu, İzmit, Trabzon, Bitlis, Siirt, Erzurum, Diyarbakır...vs Anadolu'nun birçok yerinden Dahiliye Nazırının çağrısına cevap verilmişti. Bu cevapların hemen hepsi olumluydu. Bu işler İttihâtçı mülki amirlerce de desteklenmekteydi.³⁰ Mesela, Bitlis Valisi Memduh Bey, Bitlis Cephesi'nde görevli fırka kumandanının gönüllü birlikler oluşturmak maksadıyla Siirt'e gideceğini Mutasarrıf'ına tebliğ etmekteydi³¹.

²⁷ Veled Çelebi İzbudak, "Hatıralarım", **Canlı Tarihler**, İstanbul, 1996, s.54-55.

"Konya Gönüllülerinin Darü'l harbe Azimeti,

Konya'da müntezir "Babalık" gazetesinde okuduğumuza göre icra iden teşvikat-ı vatanperverane neticesi olarak Konya'da 260 gönüllüden mürekkep olarak teşkil idilen Gönüllü Kafesi meydan-ı harbe mütevaccihen azimet eylemiş ve Vali-i hilafet ile Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti şubesi bir cemm-i gafır tarafından teşyi olunmuştur." (**Tanin**, 24 Kanun-ı Sani 330, No.2202.)

"Konya'da Çelebi Efendi Hazretlerine

Mevlevî-i Gönüllü Taburuna Harbiye Nezareti'nce silah verilmesi tekrâr etmiş ve işbu tabura Şam'da veya Haleb'de endah talim verilmesi de Şam'da 4.Ordu Kumandanlığı Vekâletine emr olunmuştur. 22 Kanun-ı Sani 330"

Harbiye Nazırı

(**BOA, DH-ŞFR, 49/209.**)

²⁸ "Zât-ı Hazret-i Padişahî, Cami-i Şerife hin-i muvasalaunda müşahede buyurarak zerdûn-u hümayunlarını bittevfik şeyhleri Mehmet Şemseddin Efendi Hazretlerini huzur-u mülükanelerine kabul ve talif ile beraber maiyetinde bulunan dedeganî selam-ı hümayunlarıyla tebrir buyurmuşlardır" (**Tanin**, 24 Kanun-ı Sani 330, No.2202.)

²⁹ **B.O.A., DH-ŞFR, 47/196.**

³⁰ "O günlerde Erzurum'da bir gönüllü teşkilatı yapıyordu, benimde bu teşkilatta Vali Tahsin Uzer'in önerisiyle vazifem vardı" "Koyunluoğlu'nun Anıları, II, Erzurum ve Sonrası", **Tarih ve Toplum**, , 6/36 (Aralık 1986), s.35.

³¹ **B.O.A., DH-İ.U.M. E, 16/34.**

Gönüllü birliklerin teşkilinde Müdâfaa-i Milliye 'nin çok büyük katkısı vardır. Hemen hemen Anadolu'nun neresinde örgütlenmişse oralarda gönüllü teşkilatlar çabucak hayat bulmuştur. Bunların organize edilmesi, lojistik ve parasal ihtiyaçları yine bu cemiyet şubelerince büyük bir hevesle yapılmıştır. Bu cemiyetin Ege'de, Marmara'da, Karadeniz'de bir çok yerde olmak üzere diğer bölgelerde de örgütlenmesi bu işlerin çabucak yola girmesini sağlamaktaydı. Mesela Gönen'de Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti, Teşkilat-ı Mahsusa'ya 60 eleman göndermiş³² Kütahya'da ihtiyaç duyulan elbiseyle birlikte 30 kişi,³³ Ordu³⁴ , Ünye³⁵ ve İnebolu'da 20 kişilik bir müfrezenin hazırlandığı³⁶ Konya'da Mevlevîlerin dışında 27 kişilik vasıflı gönüllü hazırlandığı³⁷ Samsun'da Çürüksulu Ahmet Bey'in riyasetinde 500 kişilik gönüllü ile savaşa hazır oldukları³⁸... vs. Anadolu'nun hemen her tarafında çalışmalar başlatılmış sonra da bu gruplar İstanbul'da Merkez-i Umumî üyesi Dr.Nazım riyasetindeki heyetlerce bunlar hazırlanarak cephelere gönderilmişti.

Cemiyet, İrşad Heyeti vasıtasıyla yaptığı çalışmalarını “ikna edici konferans, vaazlar” yoluyla yapmaktaydı. Bu heyetin genel sekreteri millî şairimiz Mehmet Akif Ersoy idi. Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti İrşad Heyeti'nin faaliyetlerine katılan aydınlarımızın çoğu edebiyatçı ve din adamıydı. Bu heyette vazife alanlardan bazıları, şunlardı: Mehmet Akif Ersoy, Mustafa Asım Efendi, Cemal Bey, Sadık Bey, Hacı Hasan Efendi, Hacı Ali Efendi... vs.³⁹ İrşad Heyeti yapacağı faaliyetlerin kötü maksatla yorumlanmasına engel olmak için de şu kararları alır:

1-Heyet-i İrşâdiye, dini ve vatani mev'izalar, hitabeler tertip edecek.

2-Mev'izalarda memleketin içinde bulunduğu büyük muhataradan halkı haberdar ederek bu durumun gerektirdiği fedakarlığa sevk ve davet esas alınacaktır.

3-Vaaz ve hitabelerde fırkacılıktan eser bulunmayacak,

4-Müttefik orduların yaptıkları mezalim anlatılacak,

5-Bugünkü felaketlerin sebepleri siyasi değil, ahlaki, iktisadi açıdan anlatılacak⁴⁰.

Konferans ve vaazlar dışında Cemiyet heyetleri birbiriyle temas ederek ortak çalışmalar yapmışlardır. Mesela Diyarbakır Gazetesi'nden bildirildiğine göre ;

Diyarbakır Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti'nin İrşâd Heyeti Resi Müftü Hacı İbrahim, savaş mahalline gitmek üzere bir gönüllü mücahidin toplamaya başlamış ve bu hususta bir de cihâd beyannamesi yayınlamıştır: Bu beyannamede şunlar yazılıydı:

“İşte ben zayıf, omuzlarımda yarım asırlık bir bar (ağırlık) hayatı taşımakla beraber ilk adımı atıyor ve on beş güne kadar levazım-ı seferiyemi ikmal ile mütehayyi-i hareket

³² ATASE, K.1828, D.185, Dİp.140, F.1-21.

³³ ATASE, K.1828, D.185, Dİp.140, F.1-23.

³⁴ ATASE, K.1828, D.185, Dİp.140, F.1-25.

³⁵ ATASE, K.1828, D.185, Dİp.140, F.1-24.

³⁶ ATASE, K.1828, D.185, Dİp.140, F.1-31.

³⁷ ATASE, K.1828, D.185, Dİp.140, F.1-27; ATASE, K.1828, D.185, Dİp.140, F.1-15.

³⁸ ATASE, K.1828, D.185, Dİp.140, F.1-6.

³⁹ Bu isimlerin dışında Uşaklı Hoca Mehmed, Ali Efendi, Hamdullah Suphi, Ferid Kam, Şemseddin Günaltay, Satı Efendi, Abdullah Cevdet, Mustafa Sabri Efendi, Ahmed Cevat Emre, Zöhrab Efendi gibi aydınlardan da istifade edilmiştir. (Polat, s.62.)

⁴⁰ Polat, s.61.

bulunuyorum. Bu müddet zarfında binlerce ihvan-ı dinin bana, teşkil ettiğim gönüllü alayına iltihak edeceklerini kaviyen ümid ediyorum. Haydi kahraman kardeşlerim! Haydi müdâfaa-i din ve namus uğrunda meydan-ı gâzâya El-cennet-i taht-ı zilâl'üssüyuf"⁴¹.

İrşâd Heyeti Rcisi Müftü İbrahim Efendi'nin çağrısı makes bulmuş, 500 kişilik gönüllü ile Erzurum'a hareket etmiştir. Bu yolculuk esnasında Ergani ve Maden'de de birçok iltihak ile bu sayı 1000'e yükselmiş ve lojistik ikmalin ardından Midyat gönüllüleri de kısa sürede Van bölgesine avdet edeceği bildirilmişti.⁴²

Yine Dahiliye Nezareti'nden Bitlis Vilayeti'ne çekilen şifrede Erzurum bölgesinde oluşturulan Kürd Gönüllü Taburları'na kumandanlık eden Şeyh Sadık'ın Bitlis'e ulaşmasından sonra kendisinin ve taburunun iyi ağırlanması gerektiği bildirilmiş, böylece bunlardan bir kazanım elde edilmek istenmiştir⁴³.

Müdâfaa-i Milliye ,ilk kurulduğundan itibaren İttihât ve Terâkkî Fırkası'nın takip ettiği Osmanlıcılık fikrinc sadık kalmış ,ancak zamanla fırkanın fikrî çizgisine göre bazen İslamcı bazen de Türkçü tavır geliştirmiştir⁴⁴.Fakat daha çok Türkçü fikirler paralelinde çalışmalar yapmıştır.

Cemiyetin bu minval üzere yaptığı çalışmalar, yaklaşık altı yıl devam etmiş ve greek Saray'ın, greekse halkın büyük teveccühünü kazanmış, buna rağmen, Mondros Mütarekesi'nin ülkede yarattığı olumsuz havanın ve İttihât ve Terâkkî muhaliflerinin düşmanca propagandaları sonucunda oluşan tepkileri dindirmek için Padişah Vahideddin tarafından Nisan 1919'da feshedilmiş, ancak yaptıkları çalışmalar, Türkiye Cumhuriyeti devrinde de yapılan birçok faaliyete örnek olmuştur.

⁴¹ "Diyarbakir Gönüllü Mücahidini" Tanin (22 Kanun-i Evvel 330), No.2169.

⁴² ATASE, K.1828, D.185, Dİp.140, F.1-35.

"Teşkilat-ı Mahsusa Komisyonu Riyâset-i Vâlâsı'na"

Diyarbakır Müdâfaa-i Milliye şubesinden Vürud iden 30 Kanun-i Evvel 330 tarihli telgrafname müderecatına husul-ı ıslah zmnında suret-i melfufen tesyar kılınmıştır, Efendim" (ATASE, K.1828, D.185, Dİp.140, F.1-34).

⁴³ B.O.A. ,DH-ŞFR;39/172

⁴⁴ Polat ,131.

ABSTRACT

National Defence Association is a civilian one performed very significant services and established with the aim of contribution to the support and back-services to the Army during The First World War.

This association, one of the most important examples of the Army-Nation Integration, gave service to help wound of Ottoman State in the war.

Keywords: Committee of Union and Progress,
Volunter Units,
Private Organisation,
Committee,
Bektashi.